

AVDIOVIZUALNE VSEBINE NA STALNI RAZSTAVI *JAZ, MI IN DRUGI: PODOBE MOJEGA SVETA*

Nadja Valentinčič Furlan

213

IZVLEČEK

Avtorica obravnava avdiovizualno sporočanje na tridelni stalni postavitvi Slovenskega etnografskega muzeja, pri čemer se osredotoča na avdiovizualna sporočila najnovejše razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. Medij je uporabljen v raznolikih funkcijah: scenski element ustvarja vzdušje, starejši dokumentarci pričajo o preteklih obdobjih, strokovni avdiovizualni zapisi dokumentirajo žive letne šege, amaterski posnetki razkrivajo vsakdanje in praznično družinsko življenje, pripovedi vsebinsko pokrivajo pravljice, življenjska spoznanja in življenjske zgodbe. Novost je mozaični portret *Vesna*, ki razstavo interpretira na nivoju posameznika in obiskovalce vabi k aktivnemu sodelovanju. V zaključku avtorica povzema strategije avdiovizualnega sporočanja na stalni postavitvi in na spletni strani Slovenskega etnografskega muzeja.

Ključne besede: avdiovizualno sporočilo, vizualna etnografija, komunikacija, muzej, razstava, spletna stran

ABSTRACT

The article deals with the audiovisual communication in the three-part permanent exhibition of the Slovene Ethnographic Museum, focusing on the audiovisual messages of the most recent exhibition *I, We and Others: Images of my World*. Audiovisual medium is used in diverse functions: scenery element creates the atmosphere, older documentaries witness to past periods, edited footage documents living annual customs, home video presents everyday and festive family life, narratives include fairy tales, life experiences, and life stories. A novelty is the mosaic portrait *Vesna*, which interprets the exhibition at an individual level and invites visitors to active participation. The conclusion summarises the strategies of the audiovisual communication in the permanent exhibition and on the website of the Slovene Ethnographic Museum.

Keywords: audiovisual message, visual ethnography, communication, museum, exhibition, website

Uvod

214

V Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) smo marca 2006 odprli prvo stalno razstavo *Med naravo in kulturo*¹, ki temelji na muzejskih zbirkah in sledi etnološki klasifikaciji. Jeseni 2007 smo predstavili drugi element tridelne stalne postavitve, film *Podobe preteklega vsakdana*², ki je bil zamišljen kot uvod v obe razstavi. Decembra 2009 smo končali drugo stalno razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*³ o človeku in njegovem umeščanju v svet. Avtorica koncepta Janja Žagar izhaja iz predpostavke, da ljudje svojo identiteto gradimo in dopolnjujemo iz izkušenj, slikovnih sporočil, pripovedi, zaznav, podatkov, skratka drobcev, ki jih izbiramo ali nanje naletimo v različnih obdobjih svojega življenja. Prav zato je razstava zasnovana mozaično: ponuja veliko vsebin na več nivojih in skozi različne medije ter vsakemu obiskovalcu pušča izbiro, da si sam ogleda, prebere, vzame in tudi prispeva, kar ga vsakokrat pritegne.

Avdiovizualne vsebine tvorijo pomemben del sporočil na obeh stalnih razstavah SEM. Glavna funkcija avdiovizualij na prvi, na predmetih temelječi, vitrinski postavitvi *Med naravo in kulturo* je, da razširjajo znanje o razstavljenih predmetih in jih predstavljajo v življenjskem kontekstu. Posnetki predmete prikažejo v funkciji in v avtentičnem okolju, obenem pa jih tudi "humanizirajo", saj vidimo ljudi, ki so jih izdelali ali uporabljali. *Avdiovizualni kolaži*⁴ in tudi film *Čupa, plovilo slovenskih ribičev*⁵ prinašajo tako imenovane komplementarne podatke o predmetih, torej podatke, ki jih predmeti sami ne morejo razkriti. Seveda velja tudi obratno, razstavljeni predmeti avdiovizualna sporočila podpirajo s svojo prisotnostjo, volumnom, izgledom, materialom, strukturo, estetiko, barvo ...

Film o čupi je veliko bolj izčrpen kot avdiovizualne vsebine v kolažih, saj predstavi zgodovino čupe Marije in čup na splošno, odnos ribičev do obravnavane dediščine in muzeološki vidik. V resnici je čupa eden redkih predmetov na stalni razstavi, o katerem smo lahko naredili tak film: o razstavljeni čupi in o čupah na splošno je ohranjenih precej dokumentov in fotografij, poleg tega pa smo lahko posneli pričevanja Zdravka Caharije Babčevega (člana družine, ki je čupo izdelala in uporabljala), lokalnega ribiča Ladija Grudna Martinčevega, raziskovalca morskih plovil Bruna Volpija Lisjaka (dal je tudi pobudo za izdelavo replike, s katero smo posneli veslanje) in kolegice Polone Sketelj (muzeološki vidik).

Multivizija *Kdo sem, kdo smo* (na prvi stalni razstavi) in uvodni film *Podobe preteklega vsakdana*⁶ omogočata širše razumevanje slovenske etnološke dediščine,

¹ Več podatkov na <http://www.etno-muzej.si/sl/stalna>, vizualni vtisi z razstave na spletni povezavi <http://www.etno-muzej.si/sl/sem-v-gibanju-ogled> (glej *Med naravo in kulturo*, Etnoabecedaz in Odsev daljnih svetov).

² Odlomek in podatki na <http://www.etno-muzej.si/sl/podobe>. Več v Valentinčič Furlan 2007a.

³ Več podatkov na <http://www.etno-muzej.si/jaz-mi-in-drugi-podobe-mojega-sveta>, vizualni vtis na <http://www.etno-muzej.si/sl/ogled-jmd>.

⁴ Podatki v Valentinčič Furlan 2006b in na <http://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualije>. Več v članku Valentinčič Furlan 2006a.

⁵ Odlomek na <http://www.etno-muzej.si/sl/filmski-izseki>. Več v Sketelj 2007.

⁶ Glej opombo 2.

prva v prostoru, druga v času. Kolegica Inja Smerdel z multivizijo *Kdo sem, kdo smo*⁷ predstavi pomen predmetov v našem življenju ter Slovenijo in njena štiri etnološka območja – alpsko, sredozemsko, osrednje-slovensko in panonsko. Pretežno jih spoznamo skozi dediščino, ki je ne hranijo muzeji: naravno dediščino (tipi pokrajine), nepremično (stavbni tipi, tipi naselij) ali neoprijemljivo (ples, glasba, govor).

Uvodno filmsko informacijo v obe stalni razstavi *Podobe preteklega vsakdana* lahko gledamo kot zgodovino kulturnih sestavin, ki jih kasneje vidimo na razstavi, ali kot zgoščen prikaz življenja naših prednikov od njihove naselitve v šestem stoletju do industrijske revolucije. Glavno navodilo scenarista in strokovnega sodelavca Gorazda Makaroviča avtorjem filma je bilo, naj film ne prikazuje ničesar, kar ni utemeljeno z materialnimi dokazi, pisnimi in slikovnimi viri ali strokovno literaturo. V ta namen je zbral štiri mape gradiva, na katere sta se opirala avtorica ilustracij za animirane scene Irena Romih in režiser Amir Muratović. V filmu se namreč prepletajo dokumentarni posnetki, animirane sekvence in rekonstrukcije kmečkih in obrtniških opravil, kot so najverjetneje izgledala v srednjem veku.

215

Prva stalna razstava *Med naravo in kulturo* skozi etnološko dediščino prikazuje življenje človeka, druga – *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* pa obravnava človeka v razmerju do sebe, drugih, sveta in tudi do kulturne dediščine. Sedem razdelkov je snovalo sedem kustosov: avtorica koncepta Janja Žagar se je podpisala pod uvodni in zaključni razdelek o posamezniku, Polona Sketelj je zasnovala razdelek *Moja družina – moj dom*, Nena Židov razdelek *Moja skupnost – moj domači kraj*, Inja Smerdel razdelek *Moja odhajanja – čez meje domačega kraja*, Andrej Dular je pripravil razdelek *Moj narod – moja država*, Daša Koprivec in Marko Frelj pa sta soavtorja razdelka *Moja ali tuja drugačnost – širni svet*. Avtorji so si zamislili tudi avdiovizualne vsebine za svoje razdelke, pri čemer jim je kustodinja za etnografski film⁸ nudila strokovno, metodološko in medijsko podporo ter navzven komunicirala z arhivi, televizijskimi hišami, producenti, avtorji in zunanjimi izvajalci.

Avtor razdelka *Moj narod – moja država* se je odločil, da ne bo uporabljal avdiovizualnega medija, ampak samo zvočne zapise. Ostali avtorji so si zamislili do tri avdiovizualne enote v vsebinskem razponu od scenskih posnetkov do strokovnih vsebin. Večji delež avdiovizualnih izdelkov tvorijo izdelki naše produkcije: tri strokovne vsebine smo zmontirali iz obstoječih terenskih posnetkov naših kustosov, vse pripovedne vsebine in gradivo za mozaični portret smo namensko posneli za razstavo. Starejše dokumentarne filme smo pridobili v filmskih arhivih, amaterske družinske posnetke pa pri ljubiteljskem snemalcu. Avdiovizualne vsebine na drugi stalni razstavi predstavljam glede na tip in funkcijo, navajam tudi produkcijske značilnosti in način predvajanja.

⁷ Podatki na spletnem mestu <http://www.etno-muzej.si/sl/multivizija>.

⁸ Kustodiat za etnografski film je bil ustanovljen leta 2000. Več v Valentinčič Furlan 2006c.

Avdiovizualne vsebine z vidika tipa gradiva in funkcije

1. Scenski element, ki ustvarja vzdušje

V razdelku *Dom in družina*, avtorice Polone Sketelj, smo posnetke ognja vkomponirali v razstveni pano, ki predstavlja ognjišče in njegov pomen za družino. Domače ognjišče je družinske člane povezovalo tako funkcionalno kot tudi simbolno. Posnetki ognja pri obiskovalcih zbujajo občutke in čustva, vezane na domačnost ognjišča, toploto in varnost doma.

Ogenj. Kamera Darko Furlan, produkcija SEM, 2009, 5 minut.

216

Posnetke ognja predvajamo na plazemskem ekranu, ki je viden v izrezu na črnem panelu
(foto: Miha Špiček)

2. Avdiovizualna vsebina, ki nagovarja čustva in razum

V uvodu v razstavo pod kategorijo *Ljudje* prikazujemo avdiovizualno vsebino *Obrazi*⁹ po zamisli Janje Žagar. V njej so nanizane fotografije obrazov, ki pripadajo ljudem različnih starosti, ras in obeh spolov. Zamegljeno ozadje briše povezavo z realnim prostorom in časom ter poudarja hkratno raznolikost in univerzalnost človeških obrazov. Spremljevalni zvok, kapljanje in tiktakanje, nakazuje minevanje časa, v prvem primeru na naraven, v drugem pa na kulturno pogojen način. Ta nekoliko poetična vsebina obenem nagovarja čustva in razum.

Obrazi. Zamisel Janja Žagar, realizacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2009, 4 minute.

⁹ Odlomek je dostopen na <http://www.etno-muzej.si/jaz-mi-in-drugi-podobe-mojega-sveta>.

V dveh razstavnih razdelkih predvajamo tako imenovano urejeno gradivo¹⁰. Tri avdiovizualne enote smo zmontirali iz terenskih posnetkov, ki so jih kustosi Slovenskega etnografskega muzeja posneli med svojim siceršnjim raziskovalnim delom. Njihova dolžina (največ pet minut) je prilagojena predvajanju v sklopu razstave. Tri enote so uporabljene v dveh različnih funkcijah (točki 3 in 4).

3. Posnetki letnih šeg pričajo o povezanosti vaške skupnosti

Avtorica razdelka *Moja skupnost – moj domači kraj* Nena Židov je izbrala posnetke dveh letnih šeg, otepanja in postavljanja mlaja, ki na tradicionalen način povezujeta vaško skupnost. Sama je v Bohinju posnela božično-novoletno šego otepanje, ki jo izvaja fantovska skupnost. Maskirani koledniki hodijo od hiše do hiše in ljudem zaželiyo srečno novo leto, v zahvalo pa dobijo klobase, pijačo, jajca in denar.

217

Oteповci. Stara Fužina, december 2005. Kamera in izbor Nena Židov, montaža Nadja Valentinčič Furlan, produkcija SEM, 2008, 3,5 minute.

Oteповci vaščanu voščijo srečno novo leto (fotogram)

Kustos Andrej Dular je v Draščih v Beli krajini posnel postavljanje mlaja. Soseska skupnost in gasilsko društvo imata vso potrebno mehanizacijo, vendar mlaj dvignejo na tradicionalen način, torej ročno, za kar je potrebno usklajeno delovanje vseh mož. Avdiovizualna dokumentacija je dolga dve uri in pol, urejeno gradivo *Postavljanje majskega mlaja* 22 minut, za predvajanje na razstavi pa smo prikaz zgostili na pet minut. Vsebinsi *Oteповci* in *Postavljanje majskega mlaja* prikazujemo na istem LCD ekranu, obiskovalci ju izberejo z gumboma pod ekranom.

Postavljanje majskega mlaja. Drašči, april 1994. Raziskava in kamera Andrej Dular, montaža Nadja Valentinčič Furlan, produkcija SEM, 2008, 5 minut.

¹⁰ To je delovni izraz za raziskovalno gradivo, ki zaradi montažne intervencije izgubi status grobega terenskega gradiva, vendar še ni (etnografski) film. Bistvo montažnega postopka je, da realni čas zgostimo in obenem ohranimo kontinuiteto dogajanja. Tem vmesnim oblikam vizualne produkcije v znanosti je pozornost prvi začel posvečati Naško Križnar. Zahvaljujem se mu za pojasnila.

Obiskovalka si ogleduje posnetek dvigovanja mlaja (foto: Miha Špiček)

4. Posnetki romanja kot dokument mobilnosti zaradi verskega motiva

Avtorica razdelka *Čez meje domačega kraja – moja odhajanja* Inja Smerdel je v svojem razdelku med drugim želela vizualizirati odhajanja od doma zaradi verskega motiva. Uporabili smo posnetke kolegice Nene Židov, ki je na predvečer praznika Marijinega vnebovzetja s kamero spremljala romarski sprevod iz Čateža do cerkve Matere Božje na Zaplazu na Dolenjskem.

Romanje. Čatež, Zaplaz, avgust 2002. Raziskava, kamera in izbor Nena Židov, montaža Nadja Valentinčič Furlan, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2008, 5 minut.

Fotogram iz urejenega gradiva o romanju

5. Starejša dokumentarna filma predstavljata dva nekdanja poklica

V razdelku *Čez meje domačega kraja – moja odhajanja* dva dokumentarca iz produkcije Viba filma pričata o migrantskih poklicih¹¹. Film *Bizoviške perice* temelji na raziskavi Pavle Štrukelj, nekdanje sodelavke Slovenskega etnografskega muzeja, ki je teren raziskala leta 1957, naslednje leto pa v Slovenskem etnografu objavila članek *Pranje perila v okolici Ljubljane*. Film *Bizoviške perice* dokazuje, da dokumentarni film z upoštevanjem strokovne etnološke podlage pridobi na kvaliteti. Celo nevihta, ki so jo avtorji najverjetneje umetno ustvarili, da bi ustvarili dramaturško napetost, ni moteča. Sledimo delovnemu krogu peric, ki so v Ljubljani zbrale umazano perilo, ga v Bizoviku oprale na roke, posušile na vetru in lepo zloženega vrnile strankam v mestu. Tradicionalni poklic peric je kmalu po nastanku filma v tej obliki izumrl zaradi množičnega uvajanja pralnih strojev v mestna gospodinjstva. Film dejavnost peric prikazuje tako zgoščeno, da ga na razstavi prikazujemo v celotni dolžini. 219

Bizoviške perice. Bizovik, 1959. Raziskava dr. Pavla Štrukelj¹², scenarij in režija Jože Bevc, kamera Žare Tušar, produkcija Viba film, 1959, 8 minut.

Umestitev ekrana s filmom na panoju o pericah (foto: Miha Špiček)

¹¹ Inja Smerdel na razstavi poleg peric in krošnjarjev predstavlja še brusače, gozdarje, mlekarice in žanjice.

¹² Avtorji in producenti filma so strokovno etnološko podlago zamolčali, petdeset let kasneje pa jo beležimo v začetnih napisih pričujoče avdiovizualne vsebine. Primerjaj fotografije iz članka (Štrukelj 1958) s filmom (1959).

Zakonca Badjura sta v filmu *S'm z Ribn'ce Urban* prikazala tradicionalno izdelavo suhe robe in različne načine njene prodaje. Med drugim sta sledila zadnjemu zdomarju ali krošnjarju Jožetu Puclju iz Kota pri Ribnici, ki je suhorobarske izdelke peš prodajal od hiše do hiše po Sloveniji, največ po Gorenjskem. Izdelava suhe robe nas na drugi stalni razstavi ni zanimala, saj podobne vsebine prikazujemo v avdiovizualnem kolažu *Suhorobarstvo*¹³ na prvi stalni razstavi *Med naravo in kulturo*. Avtorica razdelka Inja Smerdel je prikaz želela omejiti na terensko prodajo suhorobarskih izdelkov. Z dovoljenjem naslednice avtorskih pravic zakoncev Badjura, njune hčerke Rotije, smo iz dvanajstminutnega filma izbrali štiri daljše odlomke. Gospa Badjura je izdelek pred objavo pogledala in komentirala posneto dogajanje, kraje in ljudi – kot deklica je bila namreč prisotna na snemanjih. Navedene snemalne lokacije smo zabeležili v zaključnih napisih in tako še povečali dokumentarno vrednost filma.

Odlomki iz dokumentarnega filma *S'm z Ribn'ce Urban*. Rašica, Kot pri Ribnici, Škofja Loka, Praprotno, Vrba, Ljubno na Gorenjskem, 1968. Kamera Tone Robnik, Viki Pogačar, Janez Maly, zamisel in izvedba Metod in Milka Badjura, produkcija Viba film, 1968, izbor posnetkov Inja Smerdel, 5 minut.

Fotogram iz filma z naslovom avdiovizualne enote

Oba filma hranijo v Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu Republike Slovenije. Nosilec producerskih pravic je Filmski sklad Republike Slovenije kot pravni naslednik Viba filma. Posnetke prikazujemo na običajnih ekranih v zanki. Slika govori sama zase, zvok smo opustili, ker dodani komentar in glasba prinašata vrsto poudarkov, ki bi razstavo preobremenili z dodatnimi sporočilnimi plastmi. Kontekst prinaša besedilo na razstavnih panojih.

6. Nemi dokumentarni posnetki osvetljujejo afriško epizodo ljubljanskega izumitelja

Soavtor razdelka *Moja ali tuja drugačnost – širni svet* Marko Frelj je dokumentarec *V nemškem Sudanu (Im Deutschen Sudan)* izbral kot pomemben člen v življenjski

¹³ Valentinčič Furlan 2006b, str. 12, ali <http://www.etno-muzej.si/sl/suhorobarstvo>.

zgodbi izumitelja in svetovljana barona Antona Codellija iz Ljubljane. Codelli je pred prvo svetovno vojno za Telefunken postavil radiotelegrafsko postajo v Kamini v tedanji nemški koloniji, na območju današnjega severnega Toga. Tam se je navdušil nad fotografijo in filmom in postal producent prvega igranega filma na afriških tleh *Bela boginja iz Wangore*¹⁴, za katerega je scenarij napisala njegova mama Rozalija, režiral pa ga je Nemec Hans Schomburgk. Igrani film je bil 1914 prikazan v Angliji, po vojni napovedi pa so Angleži filmski trak zaplenili. Kasneje je za njim izginila sled, sočasno nastale dokumentarne posnetke pa je Schomburgk verjetno uporabil v več enotah, med drugim v dokumentarcu *V nemškem Sudanu*. Codellijev delež je zamolčal in pri vseh filmih kot producenta navedel Schomburgk film. Codellijeva tožba ni bila uspešna, ker je Schomburgk zatrjeval, da se gradivo iz Toga ni ohranilo.¹⁵

Kopijo dokumentarnega filma smo pridobili od Inštituta za znanstveni film v Göttingenu v Nemčiji. Dovoljenje za prikazovanje odlomkov v sklopu razstave nam je dala Schomburgkova nečakinja Jutta Niemann, uradna naslednica materialnih avtorskih in producentских pravic Hansa Schomburgka. Kustos Marko Frelj je iz 76 minut dolgega filma izbral prikaze dejavnosti, ki jih je med svojim bivanjem v severnem Togu verjetno videval tudi Codelli: tkanje na statvah, izdelovanje slamnikov, pripravljanje kaše, kovanje in streljanje z lokom. Zadnji segment prikazuje bojvnike ljudstva Konkomba z značilnim naglavnim okrasjem, med njimi je tudi rogato pokrivalo s školjkami kauri. Slovenski etnografski muzej med predmeti iz Codellijeve zbirke hrani podoben primerek pokrivala z rogovi, ki je razstavljen v razdelku *Odsev daljnih svetov* na prvi stalni razstavi *Med naravo in kulturo*.¹⁶

Zanimivo je, da je Schomburgk v filmu uporabil tudi prizor, v katerem bojvnike osebno postavlja v strumno pozo pred kamero. Codelli se, nasprotno, v dokumentarcu ne pojavi v sliki in njegov producentski prispevek doslej ni bil javno priznan.

Fotogram iz filma prikazuje bojvnika z rogatim pokrivalom

¹⁴V originalu *Die Weisse Göttin der Angora*. Šmitek in Nedič film navajata pod slovenskim naslovom *Zgubljena deklica* po Leu Poljancu, angleška ustreznica je *The White Goddess of the Wangora*.

¹⁵Več v Šmitek 1994, Nedič 1997, Frelj 2007.

¹⁶Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/ogled-med-naravo-in-kulturo-odsev-daljnih-svetov>.

Odlomki iz dokumentarnega filma *V nemškem Sudanu*. Severni Togo, 1913/14. Avtor Hans Schomburgk, produkcija Schomburgk film, 1917, izbor posnetkov Marko Frelih, 4,5 minute.

7. Amaterski posnetki prikazujejo vsakdanje in praznično družinsko življenje

222 Avtorica razdelka *Dom in družina* Polona Sketelj je želela funkcije doma nazorno prikazati z avdiovizualnim medijem. Iz bogatega filmskega arhiva koroškega Slovenca Hanzija Reichmanna smo izbrali posnetke vsakdanjega družinskega življenja (Sprejem novega člana, Uvajanje v delo, Druženje skozi igro) in praznovanj (Osebni prazniki, Delovni prazniki in Letni prazniki). Nekatere od šestih vsebin so enovite (na primer Koline), druge nizajo več sorodnih dejavnosti (na primer igre ali božično-novoletne šege). Podatke o konkretni vsebini in letnico, ko je bila dejavnost posneta, prinašajo napisi na sliki. Posnetki so nastali v razdobju šestnajstih let, zato smo za polno razumevanje prikazanega dodali še kratko predstavitev družine Reichmann, Raubrajeve domačije in avtorja posnetkov. Vsebine so dostopne na interaktivnem ekranu z dotikom na sličico.

Ta avdiovizualna vsebina je hommage domačim posnetkom (home video) in njihovim avtorjem. Obenem podpira našo strategijo odpiranja muzeja ljudem.

Obiskovalka razstave izbira vsebine na uvodni strani interaktivne vsebine *Raubarjevi* (foto: Miha Špiček)

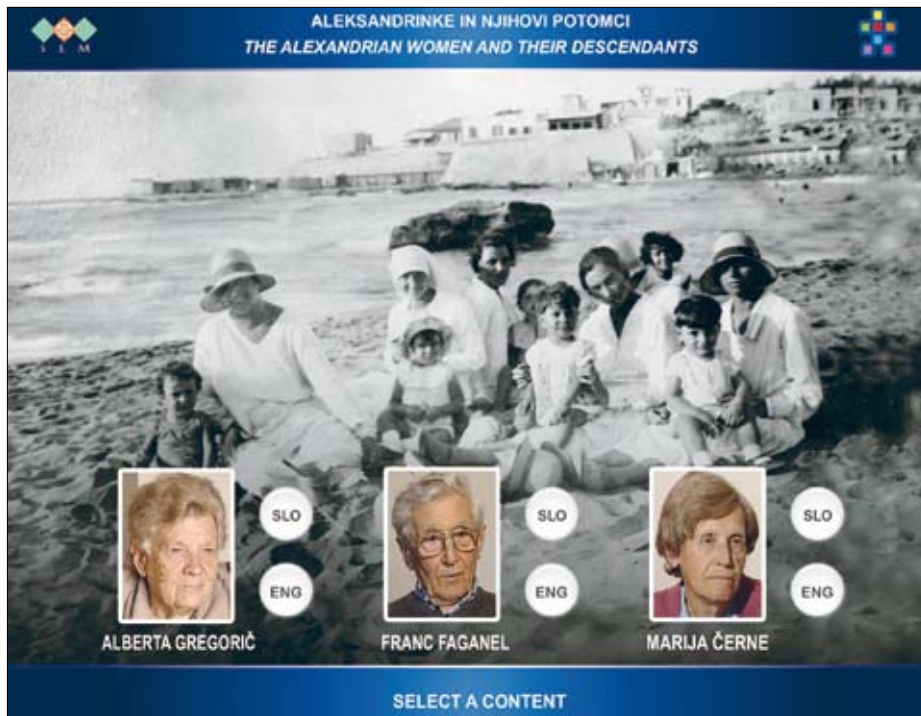
Raubarjevi. Želuče, Avstrija, 1992–2008. Kamera Hanzi Reichmann, montaža Hanzi Reichmann, Nadja Valentinčič Furlan, izbor posnetkov Polona Sketelj, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, skupno trajanje 11 minut.

V zadnjih dveh sklopih razstave uporabljamo tri zvrsti pripovedi: odlomke iz življenjskih zgodb (točka 8), pravljice (točka 9) in pripovedi o življenjskih spoznanjih (točka 10). Vsaka od njih na razstavi opravlja drugačno funkcijo. Pripovedovalce smo snemali v velikem planu, da ob gledanju na relativno malih LCD ekranih ustvarimo vtis zaupnega pogovora. Pripovedi so dostopne interaktivno – obiskovalec izbira pripovedovalce in tudi jezikovno različico. Prevode v angleščino prinašajo podnapisi, kot je standard v vizualni etnografiji.

223

8. Pripovedi razkrivajo življenjske zgodbe slovenskih izseljencev

Soavtorica razdelka *Moja ali tuja drugačnost – širni svet* Daša Koprivec je za snemanje življenjskih zgodb izbrala dve gospe in gospoda, ki jih je zaznamovalo aleksandrinstvo. Izbrani odlomki iz njihovih življenjskih zgodb razkrivajo, kakšne okoliščine so jih privedle v Egipt, kako so se vključili v tamkajšnje življenje in kaj je botrovalo njihovi odločitvi, da se vrnejo v Slovenijo. Posamezna pripoved je dolga od dve do štiri minute.

Uvodna stran interaktivne vsebine *Aleksandrinke in njihovi potomci*

Aleksandrinke in njihovi potomci. Alberta Gregorič¹⁷, Prvačina, oktober 2007. Franc Faganel, Šempeter pri Novi Gorici, januar 2008. Marija Černe, Bilje, junij 2007. Raziskava, pogovor in izbor Daša Koprivec, kamera in montaža Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2009, skupno trajanje 9 minut. Janja Žagar se v zaključnem razdelku *Jaz – moj osebni svet* med drugim sprašuje, kako oblikujemo svojo podobo sveta in preko katerih medijev prihajajo ta sporočila do nas. Relativno majhnega okroglega prostora ni želela preobremeniti z več ekrani, zato je interaktivna enota *Moj svet skozi ...* zelo kompleksna. Združuje tri vrste podatkov, iz katerih posameznik v različnih življenjskih situacijah gradi svoj pogled nase in na svet. Govorne vsebine prinašajo pravljice in življenjska spoznanja, povsem drugačne narave pa je vizualna vsebina *Medijske podobe*. Vsak sklop ima drugačno funkcijo (točke 9, 10 in 11).

9. Pravljice kot vir univerzalnih sporočil

Pri snemanju pravljič smo najprej izbrali pripovedovalke in začeli pri tistih, ki se s pravljičami ukvarjajo poklicno, potem pa na terenu poiskali še protipol. Fanči Vidmar z Vojskega je pripovedovalka "iz ljudstva". Pove pravljico, ki jo je slišala od staršev in jo je pogosto pripovedovala otrokom in vnukom, tokrat pa jo je prvič povedala pred kamero. Marija Cvetek iz Srednje vasi v Bohinju prispeva dve pravljici iz bohinjskega prostora, ki ga kot slavistka in etnologinja raziskuje tudi z vidika pravljič.¹⁸ Lioba Jenče iz Dolenje vasi pri Cerknici ljudsko izročilo zapisuje, ga pa tudi poustvarja in interpretira, zato je nastopanja pred publiko in pred kamero zelo vešča.

Zadnji dve pripovedovalki sta povedali več tematsko različnih pravljič. Končni izbor Janje Žagar prinaša razlagalne, poučne in eno domišljijsko pravljico. *Zemlja nastane iz zrna peska* razlaga stvarjenje sveta, *Zemlja plava na vodi* naravne pojave (potres), *Bog je svet delil* pripoveduje o izvoru krajevnega imena Bohinj. *Pravljica*¹⁹ otroke podučí, kaj je prav in kaj narobe, pri čemer sta seveda nagrajeni dobrota in ubogljivost. V pravljici *Svetemu Petru se ni ljubilo pobrati podkve* Marija Cvetek najde kar tri napotke za življenje. *Deček, ki je imel rad oblake* je fantazijska pravljica.

Moj svet skozi ... pravljice. Fanči Vidmar²⁰ – *Pravljica*, Vojsko, julij 2007. Marija Cvetek – *Bog je svet delil*, *Svetemu Petru se ni ljubilo pobrati podkve*, Ljubljana, maj 2007. Lioba Jenče – *Deček, ki je imel rad oblake*, *Zemlja plava na vodi*, *Zemlja nastane iz zrna peska*, Ljubljana, januar 2008. Avtorica koncepta in strokovna sodelavka Janja Žagar, pogovor, kamera in montaža Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, skupno trajanje 10 minut.

10. Pripovedi o življenjskih spoznanjih kot izraz individualnosti

Življenjska spoznanja so mešanica lastnih izkušenj in izkušenj nam pomembnih ljudi, vanje vgrajujemo podatke, ki jih srkamo iz okolja v različnih obdobjih svojega

¹⁷ Pripoved je dostopna na spletni strani SEM <http://www.etno-muzej.si/sl/alberta-gregoric>.

¹⁸ Izbrani pravljici je izdala v knjigi Naš voča so včas zapodval, ČZP Kmečki glas, Ljubljana, 1993.

¹⁹ Pripovedovalka naslova ne pozna.

²⁰ Pravljica je dostopna na spletni strani SEM <http://www.etno-muzej.si/sl/fanci-vidmar>.

Izbiranje avdiovizualnih vsebin na interaktivni enoti *Moj svet skozi...* (foto: Miha Špiček)

življenja in skozi različne medije. Pripovedovalce o življenjskih izkušnjah in vrednotah smo zato prosili, da se najprej predstavijo²¹, da bo razvidna povezava med njihovo identiteto in spoznanji. Izbrali smo jih po ključu narodne pripadnosti: Marijan Česnik je Slovenec, Ana Zablatnik Slovenka, živeča izven meja Slovenije, Ashikeja Biakeddyja pa smo izbrali kot Neslovenca. Mladi Dine Indijanec²² živi sodoben ameriški način življenja, razpet med delom v jedrskih elektrarnah po Ameriki in obdobji, ki jih preživi pri svoji izvorni družini v Navajo/Hopi rezervatu Big Mountain. V Slovenskem etnografskem muzeju je vodil nekaj delavnic, v katerih so otroci izdelali lok in puščice, maketo indijanskega šotora tipija ipd.

Pri montaži teh pripovedi smo reze pokrili s posnetki rok. Izjemoma pri Marijanu Česniku pokažemo predstavitev vesolja od največjih do najmanjših delcev, o katerih pripoveduje. Ta se ujema s tretjo ekransko vsebino *Medijske podobe* in z razmislekom o uporabi tehnologije pri raziskovanju vesolja in notranje zgradbe delcev v znanosti v razdelku *Jaz – moj osebni svet*.

Moj svet skozi ... spoznanja. Marijan Česnik²³, Ljubljana, marec 2008. Ana Zablatnik, Bilnjovs, Avstrijska Koroška, junij 2007. Ashike Biakeddy, Ljubljana, junij 2007. Avtorica koncepta in strokovna sodelavka Janja Žagar, pogovor, kamera in montaža

²¹ O raziskavi in nekaterih metodoloških dilemah sem poročala v prispevku *Pravljice, modrosti, življenjske zgodbe* 19. maja 2008 na Dnevih etnografskega filma. Posnetek izvajanja v angleškem jeziku je s primeri vred dostopen na DVD nosilcu *Pripovedi na drugi stalni razstavi* (hrani KEF v SEM).

²² Sami si pravijo Dine, drugi jih imenujejo Navajo Indijanci.

²³ Pripoved je dostopna na spletni strani SEM <http://www.etno-muzej.si/sl/marijan-cesnik>.

Nadja Valentinčič Furlan, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, skupno trajanje 8,5 minute.

11. Medijske podobe kot del našega osebnega sveta

Našo podobo o svetu sestavljamo tudi s pomočjo podob dveh vrst: tistih, ki smo jih sami zajeli v tridimenzionalnem izkustvenem svetu, in tistih, ki nam jih vsak dan servirajo mediji. Lahko gre za znane osebe, ki jih nikoli nismo osebno srečali, kraje, kjer še nismo bili, ali dogodke, ki jih nismo doživeli na lastni koži. Janja Žagar v vizualni vsebini *Medijske podobe*²⁴ združi sedemdeset podob znanih ljudi, naravnih in kulturnih znamenitosti ter prelomnih dogodkov iz slovenskega okolja in iz širnega sveta. Slike se odrtijo brez kakršne koli notranje sistematike, saj v realnosti naš vid podobe beleži na podoben način, pri čemer nekatere ohranimo v spominu, drugih pa ne. V zaključku se podobe zložijo v mozaično krpanko²⁵ na krogli sveta, kar povzema mozaični princip razstave.

Moj svet skozi ... medijske podobe. Zamisel Janja Žagar, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija SEM, 2008, 1,5 minute.

12. Filmski mozaik posameznika kot sprožilec dvosmerne komunikacije z obiskovalci

Ob nastajanju avdiovizualnih vsebin za drugo stalno razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* sem se večkrat zavedala, da medij uporabljamo parcialno in da so avdiovizualni izdelki podrejeni kontekstu posameznega razdelka. Vprašala sem se, kako bi avdiovizualnemu mediju lahko dodelila samostojnejšo vlogo, ga kreativno uporabila v navezavi na razstavni koncept in obenem zaobjela tudi komunikativnost razstave. Avtorica koncepta Janja Žagar namreč vsak razdelek razstave začneja z vprašanji v prvi osebi ednine²⁶, ki v obiskovalcu sprožajo avtorefleksijo, razmislek o sebi, v skupini pa odpirajo pogovor. Ista vprašanja so izpostavljena na zgibanki razstave, uporabljamo jih ob aplikaciji za vpis razmišljanj²⁷, so izhodišče za sredine klepete na temo ene od razstavnih tem in jih namenoma navajam celo na vizualnemu napovedniku²⁸ o drugi stalni razstavi.

Odločila sem se, da s kamero raziščem, kako lahko neko osebo prepoznamo, vidimo skozi sedemdelni koncept razstave. Konkretno je to pomenilo ugotoviti, kako ta oseba doživlja sebe in ljudi okoli sebe, kako se umešča v svet, ali z drugimi besedami, katere

²⁴ Ta vsebina je po formi sorodna vsebini *Obrazi* pod točko 2. Obakrat je avtorica želela pokazati večjo količino slikovnega gradiva in se je med možnostjo, da podobe razpostavi v prostoru ali jih naniza v časovnem sosledju na ekranu, odločila za drugo ter dodala nekaj avtorske interpretacije. Tukaj gre korak dalje: dvodimenzionalne podobe iz časovnega zaporedja v zaključku prestavi v ukrivljen navidezno tridimenzionalen prostor.

²⁵ V angleščini patchwork, glej <http://www.etno-muzej.si/jmd-jaz-moj-osebni-svet>, *Izbira kot kreacija*.

²⁶ Kdo sem jaz? Kaj sem jaz? Kaj je zame družina? Kaj je zame dom? Od kod sem doma? Kateri ljudje so mi blizu? S kom preživljam delavnik in s kom delim praznik? Zdoma – kam in zakaj? Kdo (p)ostajam? Kako občutim državo, ki ji pripadam? Kateri narod čutim kot svoj narod? Kaj me vleče v tuje dežele med druge ljudi? Po čem presojam drugačnost? V čem vidim enakost? Kdo sem torej jaz? Od kod prihajam in kam grem?

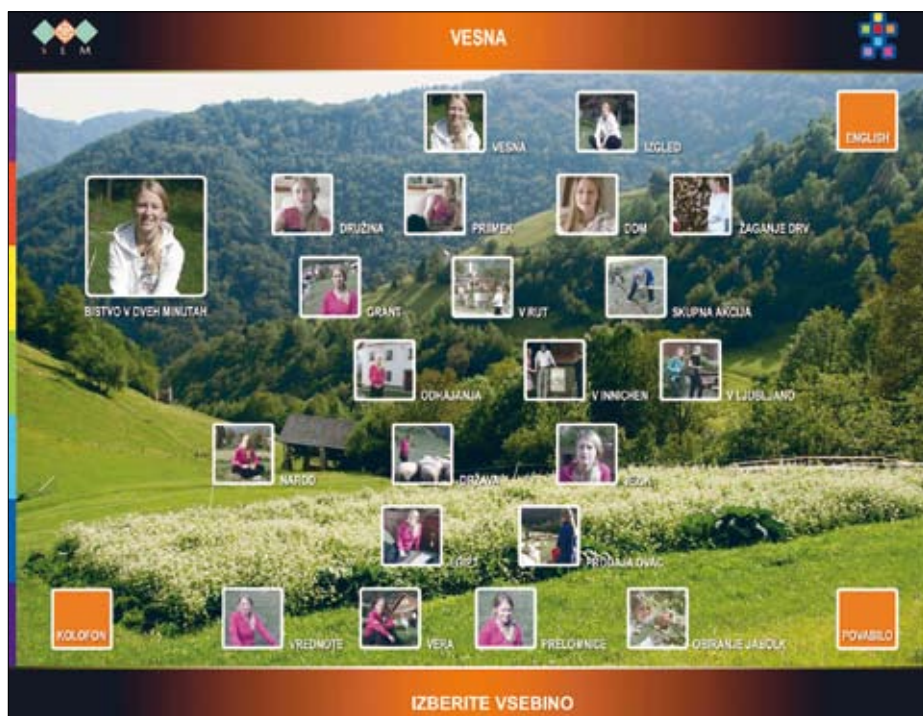
²⁷ Ta je na voljo v izteku razstave in na <http://www.etno-muzej.si/sl/vabilo-k-sodelovanju-jmd>.

²⁸ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/ogled-jmd>.

so njene identitete ter na katere skupine ljudi in prostore so vezane.²⁹ V ta namen sem vprašanja obrnila v drugo osebo ednine, na primer: Kdo si? Kaj ti pomeni dom? Načrtno sem izbrala mlajšo osebo, petindvajsetletno Vesno, ker razstava pripadnikom srednje in starejše generacije ponuja precej več vidikov, s katerimi se lahko identificirajo, poleg tega so mlajše generacije bolj dovzetne za avdiovizualni medij. Posnela sem Vesnine odgovore na osnovna vprašanja razstave in za večino od sedmih razstavnih sklopov s kamero dokumentirala tudi situacijo, ki jo predstavlja v interakciji s straši, prijatelji, sorodniki ali sovaščani. Ti posnetki so večinoma zmontirani kot urejeno gradivo.

Z uredniškim odborom v sestavi Janja Žagar, Andrej Dular in Polona Sketelj smo se odločili, da bomo Vesnine identitete ponudili v mozaični obliki, ker je to skladno z mozaično strukturo cele razstave. Ker avdiovizualni portret obiskovalce obenem tudi vabi, da posnamejo portrete znancev, sorodnikov ali prijateljev in jih pošljejo v muzej, nelinearna struktura potencialnim avtorjem pušča odprte možnosti glede strukturiranja njihovega filma.

227

Naslovna stran interaktivne vsebine *Vesna* z vstopnimi ikonami

²⁹ Raziskovalni proces in spoznanja ob izdelavi filmskega mozaika Vesna sem predstavila 5. maja 2010 na sekciji *Raziskovalno gradivo s komentarjem* na Dnevih etnografskega filma v SEM.

Interaktivna vsebina Vesna vsebuje 21 kratkih klipov, ki odgovarjajo na osnovna vprašanja o posameznih Vesninih identitetah. Barvna skala na levem robu nakazuje povezavo s sedmimi razstavnimi vsebinami. Nekateri klipi so govorni, nekateri temeljijo na opazovanju Vesninih dejavnosti, komunikacij in okolja, nekateri so preplet obojega. V spodnjih vogalih zaslona smo umestili funkciji *Kolofon* in *Povabilo k snemanju*. V zgornjem desnem vogalu je gumb za preklap med slovensko in angleško različico. Zgoraj levo večja ikona *Bistvo v dveh minutah*³⁰ prinaša povzetek vsebine z vabilom za izdelavo portretov. Ta kratki koncentrat je identičen vizualnemu napovedniku o vsebini *Vesna*³¹ na spletni strani muzeja, ki ga zaključí vabilo za snemanje portretov izbrane osebe.

Vesna. Grant, Rut, Ljubljana v Sloveniji, 2009, Innichen v Italiji, 2008. Raziskava Nadja Valentinčič Furlan, kamera Nadja Valentinčič Furlan, Peter Paul Crepaz, Jaka Kleč, montaža Nadja Valentinčič Furlan, uredniški odbor Janja Žagar, Polona Sketelj, Andrej Dular, interaktivna aplikacija Peter Gruden, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2009, skupno trajanje 35 minut.

Interaktivna vsebina Vesna je umeščena v iztek razstave, v prostore za druženje, iz dveh razlogov. Razstavo parafrazira na ravni posameznika³² in v avdiovizualnem mediju ter obiskovalce obenem vabi k povratnemu sporočanju. Prav v prostorih za druženje je

Z dvaindvajsetimi dotiki ekrana do Vesninih identitet (foto: Miha Špiček)

³⁰ Zavedamo se namreč, da si po ogledu razstave redki obiskovalci vzamejo čas za ogled celotne vsebine o Vesni, v dveh minutah pa dobijo vsaj osnovno informacijo. Nekateri potem želijo videti in slišati več.

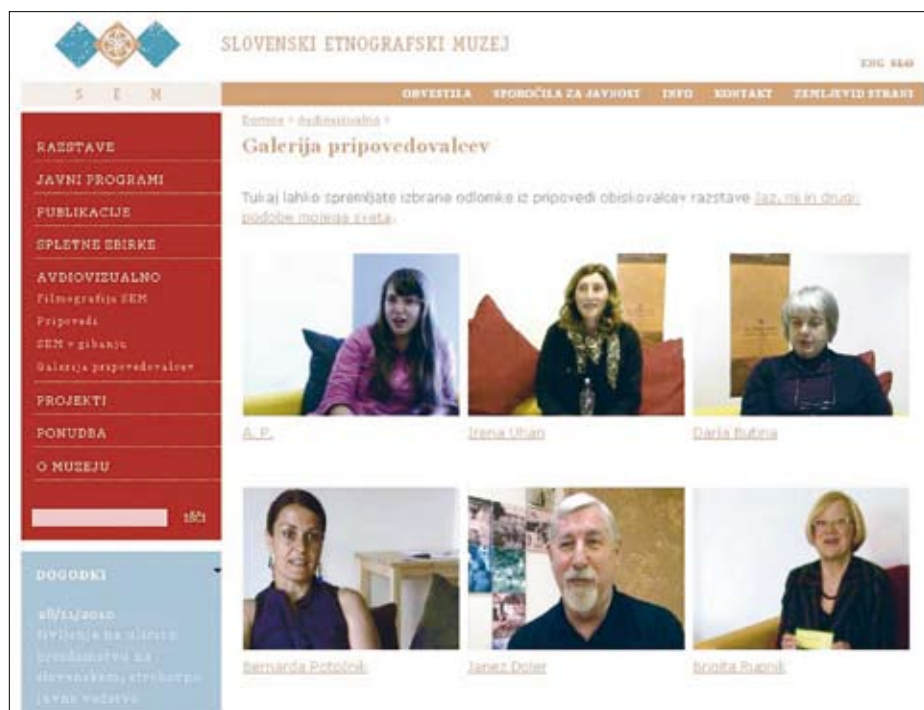
³¹ Dostopen je na <http://www.etno-muzej.si/sl/ogled-vesna>.

³² Podobno vlogo ima *Pot enega*, izbrani odlomki iz romana *Krka pa teče naprej* Jožeta Dularja, le da so ti umeščeni na začetku razstavnih sklopov.

skoncentriranih največ vzvodov za dvosmerno komunikacijo: tu obiskovalci svoje vtise napišejo v knjigo ali jih vtipkajo v računalniško aplikacijo, tu se po ogledu razstave spet zbere skupina in izmenja izkušnje, tu potekajo živi programi za odrasle in otroke, ki se navezujejo na razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*. Tu obiskovalci pripravljajo manjše osebne razstave *Jaz skozi 10 fotografij ali 10 predmetov*. Celotna razstava torej nudi velik potencial za socialno vključevanje javnosti v muzejski program. Kustodiat za etnografski film dvosmerno komunikacijo odpira tudi v avdiovizualnem mediju. Obiskovalcem ponujamo dve možnosti: vabimo jih, da sami s kamero posnamejo portret bližnjega človeka ali avtoportret³³, za tiste, ki nimajo snemalne opreme ali ne znajo rokovati z njo, pa omogočamo snemanje njihovih pripovedi³⁴. V ta namen uvajamo dvojico mediatorjev,³⁵ ki bosta ob vnaprej napovedanih dnevih na razstavi prisotna s kamero.

229

Povedano z drugimi besedami: gledalcem ponujamo možnost, da iz pasivne vloge prestopijo v aktivnejšo vlogo filmskega subjekta ali v vlogo raziskovalca s kamero. Pri

Spletna stran SEM z Galerijo pripovedovalcev

³³ Poleg drugih oblik tudi vabilo na <http://www.etno-muzej.si/vabilo-k-snemanju-portretov>.

³⁴ Vabilo na <http://www.etno-muzej.si/vabilo-k-snemanju-pripovedi>.

³⁵ Slovenski etnografski muzej se je pred dvema letoma vključil v projekt *Starejši – nosilci in posredniki nesnovne kulturne dediščine*. Prostovoljni kulturni mediatorji med drugim prevzemajo vlogo gostiteljev na stalnih razstavah in sodelujejo pri programih za obiskovalce.

snemanju si lahko pomagajo z izhodiščnimi vprašanji z razstave, ki pa niso obvezujoča. Prispele portrete bomo prikazovali na posebnih dogodkih, odlomke pa na spletni strani v *Galeriji portretov*. V *Galeriji pripovedovalcev*³⁶ že ponujamo prve odlomke iz pripovedi, ki smo jih posneli z obiskovalci razstave. Za začetek se predstavijo trije sodelavci muzeja, na katere bodo naleteli obiskovalci naše razstave in obrazstavnega programa: Bernarda Potočnik enkrat mesečno ob sredah vodi *Druženja ob klepetu ...*³⁷, mediatorja Brigita Rupnik in Janez Doler pa sestavljata snemalno ekipo — prva se pogovarja z obiskovalci, drugi jih snema. Z njihovim privoljenjem smo izbrali najbolj zanimive odlomke, v katerih pripovedujejo o svojih identitetah, o doživljanju razstave in o svoji vlogi posrednikov med razstavnimi vsebinami in obiskovalci. Predstavljamo si, da bodo te vsebine pritegnile k sodelovanju še nove obiskovalce.

230

Zaključek

Avdiovizualne vsebine na razstavi *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* na sebi lasten način prispevajo k njeni sporočilnosti. Razvrstitev vsebin glede na funkcijo v sklopu razstave je pokazala dvanajst različnih možnosti, pri čemer soroden tip gradiva v različnih kontekstih opravlja različne funkcije. Trije primeri urejenega gradiva, ki prikazujejo šege letnega cikla, funkcijsko enkrat izpričujejo povezanost podeželske skupnosti, drugič pa so primer odhajanja od doma zaradi verskega motiva. Odlomki iz dokumentarnih filmov opravljajo dve različni funkciji: v dveh primerih so dokument o poklicu iz preteklosti, v tretjem nema priča afriške epizode ljubljanskega izumitelja barona Codellija. Pripovedi lahko razdelimo v več podzvrsti in vsaka od njih ima v sklopu razstave svojo vlogo: življenjske zgodbe omogočajo vpogled v življenjske situacije slovenskih izseljencev, pravljice prenašajo univerzalna sporočila, pripovedi o življenjskih spoznanjih razkrivajo povezanost posameznikove identitete in njegovih spoznanj. Pripovedi tvorijo tudi precejšen del mozaičnega portreta, kjer skupaj z observacijskimi posnetki razkrivajo različne identitete izbrane osebe.

Glede na izvor gradiva in strokovni vložek muzealcev avdiovizualne vsebine lahko v grobem razdelimo na štiri tipe:

1. Avdiovizualne vsebine, ki smo jih pridobili od drugih ustanov (dokumentarni filmi pod točkama 5 in 6), so ustrezale našim potrebam in kriterijem. Opravili smo izbor posnetkov, uredili dovoljenja in poskrbeli za korektno navajanje podatkov. Poseben podtip so domači posnetki (*Raubarjevi*, točka 7), ki smo jim dodali več kontekstualizacije.
2. Urejena gradiva so strokovne avdiovizualne vsebine, ki so jih že prej posneli naši kustosi na terenu. Za predvajanje v sklopu razstave smo jih zmontirali in zgostili na nekajminutno trajanje (vsebine pod točkama 3 in 4).
3. Pripovedne vsebine (točke 8, 9, 10) smo namensko posneli za razstavo. Avtorica razdelka je prispevala raziskavo in pogovor (Daša Koprivec) ali natančen opis zelene vsebine in pristopa (Janja Žagar), kustodinja za etnografski film (Nadja Valentinčič Furlan) pa izkušnje vizualne etnografije.

³⁶ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/galerija-pripovedovalcev>.

³⁷ Glej na primer <http://www.etno-muzej.si/sl/zdoma-kam-zakaj-kdo-postajam>.

4. Filmski portret (točka 12) je avtorska ideja podpisane, ki je zorela ob upoštevanju razstavnega koncepta in spoznanj vizualne etnografije ter v sodelovanju z uredniškim odborom v sestavi Janja Žagar, Polona Sketelj in Andrej Dular.

Glede na način predvajanja in dostop na razstavi uporabljamo dve možnosti: linearne avdiovizualne vsebine predvajamo z navadnih LCD ekranov v zanki, mozaične pa ponujamo na dotikalnih ekranih. Interaktivne vsebine (točke 7 do 12) obiskovalcem omogočajo dejavno izbiranje vsebin in s tem individualen način ogleda. Mozaični portret pod točko 12 obiskovalce vabi tudi k ustvarjalnemu sodelovanju, k povratni informaciji v istem mediju. Zato je umeščen v prostore druženja, kjer so skoncentrirani vsi sprožilci dvosmerne komunikacije in kjer potekajo tudi živi obrazstavni programi za otroke in odrasle.

Avdiovizualne vsebine v prvih enajstih točkah se vsebinsko navezujejo na konkretni razstavni sklop, medtem ko mozaični portret zajema vseh sedem vsebinskih sklopov. Je poseben del razstave z več funkcijami:

- razstavo parafrazira na nivoju posameznika (intelektualni okvir je koncept razstave, prilagojen realnosti izbrane osebe),
- prikazuje trenutne identitete mlade Slovenke, ki združuje tradicionalne in moderne prvine,
- gledalce spodbuja k razmišljanju o sebi in drugih (kot tudi celotna razstava),
- obiskovalce vabi v dvosmerno avdiovizualno komunikacijo.

Zvočno-slikovne vsebine so polno integrirane v razstavo v smislu, da bi zunaj nje večinoma potrebovale dodatno razlago. Celo filmski mozaik *Vesna*, ki je relativno zaključena vsebina, je vsebinsko in strukturno zelo vpeta v razstavo. Z dodatnim snemanjem iste osebe čez nekaj let bo lahko nastal primerjalni film, ki bo razkril potek identitetnih procesov pri Vesni.

Avdiovizualne vsebine, namensko posnete za razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* (točke 8, 9, 10, 12), lahko uvrstimo v aplikativno vizualno etnografijo. Slovenski etnologi muzealci smo glede raznolikosti uporabe avdiovizualnega medija dokaj inovativni, kar se izkazuje tudi na Dnevih etnografskega filma (DEF) oziroma prej na Etnovideo maratonih. Na letošnjem četrtem festivalu etnografskega filma DEF 2010 je bila muzejskim izdelkom namenjena kar posebna sekcija. Ena od bistvenih prednosti muzejske avdiovizualne produkcije v primerjavi z drugimi producenti etnografskega filma je, da imajo avdiovizualni izdelki na muzejskih razstavah zagotovljeno publiko³⁸. Ta je sicer heterogena, je pa znana in od nje lahko dobimo povratno informacijo. Slovenski etnografski muzej obišče največ osnovnošolcev in srednješolcev, ki praviloma pridejo v skupinah na vodene ogledne razstave, med posameznimi obiskovalci pa naštejemo največ odraslih domačih obiskovalcev, polovico manj slovenskih mladincev in tudi kar lepo število (skoraj dva tisoč) tujih obiskovalcev vseh starosti³⁹.

³⁸ Kot sem leta 2007 ugotavljala na okrogli mizi DEF, glej Valentinčič Furlan 2007b, str. 328.

³⁹ Razstave SEM si je leta 2009 ogledalo 13.367 obiskovalcev, od tega 7.298 ljudi v skupinah (3.733 osnovnošolcev, 1.547 srednješolcev, 677 otrok iz vrtca, 681 odraslih, 543 študentov in 99 tujcev), med posameznimi obiskovalci pa 2.733 odraslih, 1.925 tujcev in 1.411 mladincev (vključuje študente). Za podatke se zahvaljujem Maji Kostrič in Sonji Kogej Rus.

Po odprtju prve stalne razstave *Med naravo in kulturo* smo obiskovalcem razdelili vprašalnike, s pomočjo katerih smo dobili podatke o tem, kako sprejemajo tri tipe avdiovizualnih vsebin: multivizijo, film *Spomini nabrežinskega ribiča* in avdiovizualne kolaže. Spraševali smo jih po stopnji zadovoljstva z vsebino, dolžino in načinom predvajanja. Beležili smo tudi odzive kolegov iz stroke in vprašanja obiskovalcev na strokovnih vodstvih po razstavi ter opravili interno evalvacijo avdiovizualnih vsebin. Za film nad razstavljenjo čupo smo ocenili, da bi bila ustrežnejša vsebina, ki se osredotoča na razstavljen predmet in ne na zgodbo člana rodbine, ki je čoln izdelala, uporabljala in ga nazadnje predala muzeju.⁴⁰ Novi film *Čupa, plovilo slovenskih ribičev* čupo predstavi kot plovilo in kot muzealijo.⁴¹ Obenem smo spremenili režim predvajanja in zamenjali predvaljalno tehniko⁴²: bistveni podatki o uporabi in izdelavi čupe so zgoščeni v dveh minutah, potem pa se na posnetku valovanja pojavi napis v slovenskem in angleškem jeziku: *Za ogled 17-minutnega filma pritisnite gumb na steni za seboj*. Napovednik se v neskončni zanki ponavlja na štiri minute, dokler kdo od obiskovalcev ne izbere slovenske ali angleške različice filma. Za tak način predvajanja smo se odločili, ker smo zaznali, da stalna aktivnost filma preglasi sporočilnost predmeta. Zdaj prostor po podatkovni sekvenci zadira v ritmu valovanja morja v zalivu Pri čupah, kjer so Nabrežinci svoje čupe spravljali v fasale in kjer je bila čupa Marija pol stoletja dejavna kot morski drevak, dokler je ni od tam odpeljal Milko Matičetov, tedanji kustos Slovenskega etnografskega muzeja, in je postala muzealija.

Pri oblikovanju avdiovizualij za drugo stalno razstavo *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* smo povratne informacije s strani izbranih kategorij uporabnikov iskali že med samim delovnim procesom. Zelo dragocena so bila mnenja mediatorjev, sodelavcev in družinskih članov, posebno otrok, glede interaktivnih vsebin: preverjali smo preglednost vstopne strani, izbirali najboljši način prehajanja med nivoji in iskali čim bolj jasna in enostavna navodila glede dostopa do posameznih vsebin. Nadvse koristno je bilo znanje zunanjega sodelavca Petra Grudna, ki je izdelal interaktivne aplikacije, načrtoval tehniko za reproduciranje avdiovizualnih vsebin ter oblikoval dve vizualni vsebini (točki 2 in 11) in prostorske zvočne kulise.⁴³

Dogovorili smo se, da bomo zvočne in vizualne vsebine dokončno potrdili dva meseca po odprtju razstave, kar nam je omogočilo spremljanje funkcioniranja avdiovizualnih in zvočnih vsebin znotraj obeh ekstremov muzejske realnosti: ko se na

⁴⁰ Film *Spomini nabrežinskega ribiča* prinaša življenjsko zgodbo zdaj že pokojnega Zdravka Caha-rije Babčevega. Vključuje pripovedi o njegovi ribiški zbirki, čupi Mariji in posebnem načinu tunolova na Tržaškem.

⁴¹ Mnoge obiskovalce je zanimalo, kako v muzeju obravnavamo predmet in kako smo sedemmetrsko čupo spravili v tretje nadstropje razstavne hiše, zato smo v film vključili tudi te vidike. Več v Sketelj 2007.

⁴² Kustodinja za etnografski film v naslednjih letih načrtuje tudi zamenjavo predvaljalne tehnike pri devetnajstih avdiovizualnih kolažih in s tem prehod na interaktivni dostop, kar pa bo zahtevalo precejšen finančni vložek.

⁴³ Avtorji druge stalne razstave so v svojih razdelkih uporabili različne ambientalne zvoke, ki kreirajo vzdušje in zbujajo asociacije na dogajanje v posameznih socialnih in prostorskih krogih: v razdelku o posamezniku slišimo zvoke kapljanja in valovanja, v prehodu bitje srca, v razdelku o domu in družini otroško čebljanje, žvenketanje krožnikov in jedilnega pribora ter škripanje vrat, v razdelku o migracijah zvoke korakov, v razdelku o svetu zvočno podobo orientalske ulice in muzejzinovo molitev, v zaključku tiktakanje ure, bitje srca in veter.

razstavi tre ljudi in ko so prisotni posamezni obiskovalci. V tem obdobju smo bili posebno pozorni na prostorsko usklajenost zvočnih in avdiovizualnih vsebin v smislu, ali morda obiskovalca pri spremljanju izbrane avdiovizualne vsebine motijo zvoki sosednje enote ali prostorske zvočne podobe. Presojali smo tudi, pri kateri jakosti zvokov je govor še razumljiv, obenem pa ne moti preveč drugih obiskovalcev, ki se posvečajo na primer branju besedil, in iskali najboljši kompromis. Povratne informacije smo dobili v živem stiku z obiskovalci⁴⁴, kar je dalo bolj poglobljen in konkretniji vpogled v posameznikovo doživljanje avdiovizualnih in zvočnih vsebin kot anketa. Nekatere zvoke smo stišali v celotni dolžini, na nekaterih vsebinah pa samo določene sekvence, na primer zvok ure v primerjavi z zvokom kapljice na uvodni vsebini *Obrazi*. Podobno smo v prostoru *Moja skupnost – moj rojstni kraj* znižali nivo zvoka harmonike na vsebini *Oteповci*, ki se je širil v sosednje prostore, medtem ko smo želeli klice ob postavljanju mlaja (ho-ruk, 233 ho-ruk) ohraniti dovolj glasne.

Na interaktivni vsebini *Raubarjevi* smo zamenjali način dostopa do vsebin, saj je preverjanje pokazalo, da so obiskovalci vsebine spontano izbirali s pritiskom na sličice in ne na prvotno načrtovane gumbe ob sličicah. Nazadnje smo na interaktivne enote dodali rumen⁴⁵ napis *Izberite vsebino*, ki se izmenjuje z angleškim napisom *Select a content*.

Glede na to, da je okoli 15 odstotkov muzejskih obiskovalcev tujcev, so vse avdiovizualne vsebine dostopne v angleškem jeziku, ki ga vnašamo s pomočjo napisov in podnapisov. Pri oblikovanju druge stalne razstave smo razmišljali tudi o potrebah gibalno oviranih obiskovalcev. Zaradi nosilnih prečnih konstrukcij so namreč trije dotikalni ekrani v sklopu razstave montirani dokaj visoko, zato ogled teh vsebin dodatno omogočamo v prostoru za druženje, kjer se obiskovalci na invalidskih vozičkih lahko zapeljejo dovolj blizu ekrana, da ga dosežejo z roko. V resnici je enota *Izbirne ekranske vsebine*⁴⁶ prijazna tudi do otrok in utrujenih obiskovalcev, ki lahko vsebine tukaj pregledajo v večjem udobju.

Z odprtjem druge stalne razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* zaključujemo kompleksno trodelno stalno postavitve Slovenskega etnografskega muzeja, katere del sta še prva stalna razstava *Med naravo in kulturo* in uvodni film *Podobe preteklega vsakdana*. Skupinam film prikazujemo v projekcijski dvorani, individualni ogled omogočamo tudi na dotikalnem ekranu v izteku druge stalne razstave. Obiskovalec izbere jezikovno različico filma in se po želji s posebnim kazalcem premika po filmski premici⁴⁷. Uvodni film *Podobe preteklega vsakdana* je dolg trinajst minut, avdiovizualne vsebine na drugi stalni razstavi 110 minut, na prvi 199. Skupno torej ponujamo pet ur in dvaindvajset minut programa, ki je dostopen šest dni na teden po osem ur.

⁴⁴ Zahvaljujem se mediatorjem, posameznim obiskovalcem ter Mateji Habinc in študentom Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti.

⁴⁵ Rumena barva označuje interaktivnost, podatek Petra Grudna.

⁴⁶ Združuje *Raubarjeve*, *Aleksandrinke* in *njihovi potomci* ter *Moj svet skozi ...*, glej <http://www.etno-muzej.si/aplikacije>.

⁴⁷ To omogoča ogled izbranih sekvenc filma.

Pri oblikovanju avdiovizualnih vsebin za stalno postavitev smo se držali naslednjih strategij:

- Avdiovizualni medij uporabljamo v primerih, ko smo ocenili, da znanje najbolje posredujemo prav z njim, pri čemer smo stremeli k dopolnjevanju (komplementarnosti) sporočilnih načinov in se izogibali nepotrebnemu podvajanju podatkov. Posledično mnoge avdiovizualne vsebine zunaj razstave ne funkcionirajo enako dobro, saj manjka kontekst, ki je podan s predmeti in panojskimi besedili.
- Pri izdelavi avdiovizualij upoštevamo spoznanja vizualne etnografije, zanašamo se na lastne izkušnje⁴⁸, na ustne vire strokovnjaka za interpretacijo naravne in kulturne dediščine Johna Veverke⁴⁹ in na dragocene povratne informacije obiskovalcev. Delujemo tudi v skladu s poslanstvom SEM, da smo muzej "o ljudeh, za ljudi", muzej kulturnih istovetnosti, prostor dialoga med preteklim in sedanjim, med svojo in tujimi kulturami, med naravo in civilizacijo.
- Pred izdelavo avdiovizualnih vsebin smo definirali namen, vsebino, strukturo ter način predvajanja in dostopa ter jih prilagodili vsebini in naravi razstave. Pri sorodnih vsebinah skrbimo za enotnost pristopov znotraj razstave (avdiovizualni kolaži na prvi razstavi, pripovedi na drugi). In obratno, z uporabo različne tehnike nakazujemo različne tipe vsebin (na prvi stalni razstavi uvodno multivizijo prikazujemo na velikem zaslonu, film o čupi na srednje velikem platnu nad predmetom, 19 avdiovizualnih kolažev pa na relativno majhnih LCD ekranih). Pozornost posvečamo rednemu vzdrževanju predvajalne tehnike.
- Avdiovizualne vsebine na obeh stalnih razstavah nagovarjajo slovenske in tuje obiskovalce. Zadnji dobijo potrebne informacije v obliki angleških napisov in pri govornih vsebinah s podnapisi. Angleška različica uvodnega filma uporablja angleški komentar *v offu*.
- Precej avdiovizualnih vsebin smo namensko posneli za razstavo. Za kompleksnejše izdelke (film *Čupa, plovilo slovenskih ribičev*, portretni mozaik *Vesna*) smo določili uredniški odbor. Za dva specifična izdelka (multivizija *Kdo sem, kdo smo*, uvodni film *Podobe preteklega vsakdana*) smo najeli zunanje izvajalce in prav tako postavili notranji uredniški odbor.
- Avdiovizualno gradivo drugih producentov smo pridobili v primeru, da prikazuje življenje v preteklih obdobjih (izumrli poklici in obrti) ali geografsko odmaknjene skupnosti in kulture (posnetki z drugih kontinentov). Sodobne posnetke smo pri drugih producentih izbrali zaradi njihove kvalitete (vsebine za kolaže iz arhiva Avdiovizualnega laboratorija ISN ZRC SAZU) ali njihove specifike (amaterski posnetki družinskega življenja v enoti *Raubarjevi*). Uredili smo dovoljenja za prikazovanje teh posnetkov.

⁴⁸ Pri tem imam v mislih tako izkušnje pri oblikovanju avdiovizualij za naše razstave kot tudi izkušnje, ki smo jih pridobili kot obiskovalci (z avdiovizualnim medijem opremljenih) razstav v drugih ustanovah.

⁴⁹ Konec septembra 2005 je na povabilo Ministrstva za kulturo vodil delavnico za slovenske muzealce, januarja 2006 pa smo ga povabili v SEM, kjer smo se pogovarjali o interpretaciji dediščine na prvi stalni razstavi in že obravnavali koncept druge. Več o njegovem delu na <http://www.heritageinter.com>.

- Skrbimo za natančno navajanje metapodatkov o avdiovizualnih vsebinah in v njih uporabljenih elementih. Na drugi stalni razstavi podatke v enovitih vsebinah prinašajo uvodni in zaključni elektronski napisi in napisi ob ekranih, v interaktivnih vsebinah pa zaključni napisi (pri pripovedih) ali posebna okenca (*Avtor posnetkov* pri vsebini *Raubarjevi*, *Kolofon* pri vsebini *Vesna*). Na prvi stalni razstavi smo v multiviziji in pri avdiovizualnih kolažih uporabili gradivo mnogih producentov in ustanov ter podatke priobčili v posebnem katalogu *Avdiovizualije: podatki o avtorjih, producentih, hrambi in vsebini*, ki je na voljo na razstavi in v knjižnici SEM.
- Dostopnost podatkov o avdiovizualnih vsebinah na razstavah povečujemo z njihovo objavo na spletni strani muzeja. Podatki o avdiovizualnih vsebinah na prvi stalni razstavi⁵⁰ so dosegljivi v slovenskem in angleškem jeziku, podatki o vsebinah na drugi stalni razstavi⁵¹ so zaenkrat na voljo samo v slovenskem jeziku, so pa zato bogatejši in opremljeni s fotografiji iz filmov, oziroma s slikami uvodnih menijev interaktivnih enot.
- Dostopnost avdiovizualnih vsebin smo povečali z izdajo dveh video DVD publikacij: *Čupa Marija* prinaša oba filma o čupi, *Podobe preteklega vsakdana* pa istoimenski uvodni film. Zadnjega je doslej naročilo že več kot 140 osnovnih šol. Uporabljajo ga kot dopolnilo k pouku zgodovine in slovenščine.
- Kustodinja za etnografski film spletno izpostavo muzeja vidi kot pomemben komunikacijski kanal muzeja, ki omogoča avdiovizualno sporočanje z relativno nizkim produkcijskim vložkom⁵². Avdiovizualna sporočila ponujamo pod skupno alinejo AVDIOVIZUALNO⁵³. *Filmografija SEM*⁵⁴ med drugimi filmi prinaša podatke in odlomke iz filma *Čupa, plovilo slovenskih ribičev* in *Podobe preteklega vsakdana*. V kategoriji *Pripovedi* lahko spremljamo tri pripovedovalce⁵⁵ z druge stalne razstave. Kategorija *SEM v gibanju*⁵⁶ vsebuje kratke avdiovizualne vpogleda v obe stalni razstavi in zgoščeno informacijo o Vesni s povabilom k snemanju portretov. V *Galerijo pripovedovalcev*⁵⁷ dodajamo odlomke iz pripovedi, ki jih posnamemo z obiskovalci razstave.
- Poročanje o avdiovizualnih vsebinah na stalni postavitvi SEM zajema poljuden pristop (besedilo na spletni strani) in strokovno raven (članki, referati). Podpisana zasleduje ideal, da so besedila o avdiovizualnih vsebinah podprta z avdiovizualnimi in slikovnimi referencami, kar je razvidno tudi iz sklicevanja na spodaj navedena tri spletna mesta, posebno na kategorijo AVDIOVIZUALNO.

⁵⁰ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualije>.

⁵¹ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualije-na-stalni-razstavi-jaz-mi-in-drugi>.

⁵² Izdaja DVD-ja stane od 2000 do 5000 evrov, spletne objave pa večinoma pripravimo sami.

⁵³ Na spletno stran jih dodaja urednik spletne strani Gregor Ilaš.

⁵⁴ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/filmski-izseki>. Vseh enot je zaenkrat 23.

⁵⁵ Glej Albert Gregorič, Fanči Vidmar in Marijan Česnik na <http://www.etno-muzej.si/sl/pripovedi>.

⁵⁶ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/sem-v-gibanju-ogled>. Vsebine so v skladu z imenom posnete v gibanju: skozi razstavne prostore se premika kamera (*Jaz, mi in drugi*) ali obiskovalci (*Etnoabecedaž*).

⁵⁷ Glej <http://www.etno-muzej.si/sl/galerija-pripovedovalcev>.

Razstava *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* v marsičem razbija kliše o muzejskih razstavah in upamo, da bo razbila tudi stereotip o pregovorni zadržanosti Slovenk in Slovencev. Socialno vključevanje publike sprožamo z mnogimi pobudami in spremljevalnim programom. Kustodinja za etnografski film sem na razstavo uvedla nov pristop – izdelala sem mozaični portret Vesna, ki razstavo interpretira na osebnem nivoju, obenem pa obiskovalce vabi v povratno avdiovizualno komunikacijo. Ponujamo jim, da iz vloge pasivnega gledalca prestopijo v aktivnejšo vlogo pripovedovalca ali celo filmskega avtorja. To je pravzaprav dolgoročni projekt v nastajanju, lahko pa ga opredelimo tudi kot eksperiment, ki raziskuje odzivnost muzejske publike.

236

LITERATURA IN VIRI

FRELIH, Marko

2007 *Togo album*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

NEDIČ, Lilijana

1997 *Zgodovina filma na Slovenskem: od arheološkega obdobja do prihoda zvoka*. Ljubljana: Slovenska kinoteka.

SKETELJ, Polona

2007 Čupa, plovilo slovenskih ribičev: film o in ob čupi Mariji. *Etnolog* 17, str. 299–302.

ŠMITEK, Zmago

1994 Afriška leta ljubljanskega barona Codellija. *Etnolog* 4, str. 187–202.

ŠTRUKELJ, Pavla

1958 Pranje perila v okolici Ljubljane. *Slovenski etnograf* 11, str. 131–154.

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

2006a Avdiovizualni kolaži na stalni razstavi Med naravo in kulturo. *Etnolog* 16, str. 243–262.

2006b *Med naravo in kulturo, stalna razstava, 1. del: avdiovizualije, podatki o avtorjih, producentih, hrambi in vsebini* = *Between nature and culture, permanent exhibition, part 1: audiovisual media, data on authors, producers, storage, and contents*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

2006c The department of ethnographic film in the Slovene ethnographic museum. V: *How do we visualize culture: representations of culture in the light of ethnographic film* = *Kako vizualiziramo kulturo: reprezentacije kulture v luči etnografskega filma* / N. Križnar (ur.). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije. Str. 151–157.

2007a Podobe preteklega vsakdana: uvodni film stalne razstave SEM. *Etnolog* 17, str. 293–298.

2007b Dnevi etnografskega filma 2007. *Etnolog* 17, str. 327–332.

2008 Pravljice, modrosti in življenjske zgodbe = Fairy tales, wisdoms, life stories. V: *Dnevi etnografskega filma* = *Days of ethnographic film* / N. Križnar (ur.). Ljubljana: ZRC. Str. 8–9.

2009a Namenskost, dostopnost in komunikativnost kot bistvene specifične etnografskega filma in avdiovizualnega medija v Slovenskem etnografskem muzeju. *Glasnik SED* 49, št. 1/2, str. 120–122.

2009b Visual ethnography in the Slovene Ethnographic Museum. V: *Symposium programme with abstracts / 29th NAFA visual festival Teaching visual anthropology in Europe and beyond*. Koper. <<http://www.nafa2009.eu/page7.php>> [28.10.2010]

2010 Vesna: mozaični portret kot del razstave. V: *Dnevi etnografskega filma* = *Days of ethnographic film* / N. Valentinčič Furlan (ur.). Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2010. Str. 11–12.

ZWERNEMANN, Jürgen

1978 *Hans Schomburgk: Film D 1221 'Im Deutschen Sudan'*. Göttingen: Institut für den Wissenschaftlichen Film. (Publikationen zu Wissenschaftlichen Filmen, Sektion Ethnologie ; Serie 8/3).

AVDIOVIZUALNE REFERENCE⁵⁸

Avdiovizualni kolaži. Strokovni sodelavci Polona Sketelj, Andrej Dular, Daša Hribar, Janja Žagar, Anja Serec, Gorazd Makarovič, Nena Židov, Igor Cvetko, Bojana Rogelj Škafar, Sonja Kogej Rus, Ralf Čeplak Mencin, Marko Frelj, realizacija Nadja Valentinčič Furlan, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2004/2005, 19 enot na 19 DVD, skupaj 163 minut.

Kdo sem, kdo smo. Idejna zasnova Inja Smerdel, scenarij Inja Smerdel, Alenka Konič, strokovni sodelavci Nadja Valentinčič Furlan, Nena Židov, Bojana Rogelj Škafar, Mirko Ramovš, Damjana Pediček Terseglav, Andrejka Ščukovt, Eda Belingar, Eda Benčič Mohar, Vladimir Knific, Mojca Terčelj Otorepec, Dušan Strgar, Jelka Skalicky, Lilijana Medved, kamera Alenka Konič, Miran Brumat, Matija Brumat, režija, montaža in oblikovanje grafike Alenka Konič, oblikovanje zvoka Boštjan Perovšek, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2005, 19 minut.

Čupa, plovilo slovenskih ribičev. Raziskava Polona Sketelj, Nadja Valentinčič Furlan; scenarij Nadja Valentinčič Furlan, Polona Sketelj, režija, kamera in montaža Nadja Valentinčič Furlan, uredniški odbor Gorazd Makarovič, Nena Židov, Marko Frelj, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2006, DVCPRO, DVD, 17 minut.

Podobe preteklega vsakdana. Scenarij in besedilo Gorazd Makarovič, ilustracije in animacije Irena Romih, režija in montaža Amir Muratović, kamera Bojan Kastelic, Nadja Valentinčič Furlan, Robert Doplihar, filmski trik Rasto Novakovič, avtor in izvajalec glasbe Tomaž Rauch, uredniški odbor Andrej Dular, Bojana Rogelj Škafar, Inja Smerdel, Nadja Valentinčič Furlan, Janja Žagar, Nena Židov, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2004/2007, DVD, 13 minut.

Pripovedi na drugi stalni razstavi/Narrations in the second permanent exhibition. Realizacija Nadja Valentinčič Furlan, DVD, 2008, 35 minut.

237

RAZSTAVI⁵⁹

Med naravo in kulturo. Avtorji Inja Smerdel, Polona Sketelj, Andrej Dular, Daša Hribar, Anja Serec - Hodžar, Irena Keršič, Janja Žagar, Igor Cvetko, Bojana Rogelj Škafar, Nena Židov, Ralf Čeplak Mencin, Marija Mojca Terčelj, Marko Frelj, Sonja Kogej Rus, Lidija Franjič. Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, 2006.

Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta. Konceptualna ideja Janja Žagar, avtorji razstavnih poglavij Janja Žagar, Polona Sketelj, Nena Židov, Inja Smerdel, Andrej Dular, Marko Frelj, Daša Koprivec. Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, 2009.

SPLETNA MESTA

<http://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualno> (Kategorija AVDIOVIZUALNO)

<http://www.etno-muzej.si/sl/avdiovizualije> (Podatki o avdiovizualnih vsebinah na prvi stalni razstavi)

<http://www.etno-muzej.si/avdiovizualije-na-stalni-razstavi-jaz-mi-in-drugi> (Podatki o avdiovizualnih vsebinah na drugi stalni razstavi)

⁵⁸Med referencami ne navajam še enkrat avdiovizualnih enot z razstave *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* — menim, da so podatki veliko bolj povedni v besedilu ob obravnavani avdiovizualni vsebini.

⁵⁹Navajam samo avtorje razstave, celotna kolofona sta veliko daljša.

SUMMARY

**THE AUDIOVISUAL CONTENTS IN THE PERMANENT EXHIBITION
I, WE AND THE OTHERS: IMAGES OF MY WORLD**

The article deals with the audiovisual communication in the three-part permanent exhibition of the Slovene Ethnographic Museum, focusing on the audiovisual contents of the most recent exhibition *I, We and Others: Images of my World*. The audiovisual approaches in the first permanent exhibition *Between Nature and Culture* and the introductory film to both permanent exhibitions of *Images of Daily Life in Slovenia's Past* (the permanent exhibition's third part) are briefly presented, to the extent necessary for understanding the whole, because they have been treated in individual articles.

238 The audiovisual units in the exhibition *I, We and Others: Images of my World* are adapted to the exhibition's concept and nature in content, function and mode of access. Audiovisual medium is used in very diverse functions: fire as scenery element creates the atmosphere, older documentaries witness to past periods, edited footage documents living annual customs, home video presents everyday and festive family life, narratives include fairy tales, life experiences, and life stories. A novelty is the mosaic portrait *Vesna*, which interprets the exhibition at an individual level and also invites visitors to active participation.

The entire second permanent exhibition and the accompanying programme are conceived as open communication, stimulating self-reflection in the visitors and discussions in groups, and also calling for feedback with different means. The Ethnographic Film Department supports the social potential of the exhibition *I, We and Others: Images of my World* using the audiovisual media. We invite the visitors to film a portrait of someone close to them or a self-portrait, and we also offer a video crew to record narrations of the visitors. We thus enable visitors to move from the passive role of spectators to more active role of film subjects or even researchers with a camera.

The conclusion summarises the strategies of the audiovisual communication in the permanent exhibition and on the website of the Slovene Ethnographic Museum.